

	Силабус освітнього компонента (ОК) «СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ» Галузь знань: А Освіта Спеціальність: А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями) предметна спеціальність А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) Освітня програма: Середня освіта (Історія та правознавство) Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) Рік навчання: 2026-2027 Семестр: 1.
Структурний підрозділ	Кафедра археології, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін, історичний факультет
Викладач: 	ПІБ: Гуцал Віталій Анатолійович Посада: доцент кафедри археології, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін Науковий ступінь: кандидат історичних наук Вчене звання: доцент E-mail: gucol.vitalij@kpnu.edu.ua Робоче місце: навчальний корпус № 2 (вул. Татарська, 14), кафедра археології, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін. Профайл викладача: https://kaf-asipd.kpnu.edu.ua/?page_id=319 https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&pli=1&user=dNApbMYAAAAJ ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1122-7273
Лінк на освітній контент дисципліни	https://moodle.kpnu.edu.ua/course/view.php?id=968
Статус дисципліни	Обов'язковий освітній компонент професійної підготовки
Обсяг дисципліни, кредити ЄКТС / години	4 кредити ЄКТС / 120 год.
Мова викладання	Українська
Форми навчання	Очна/заочна
Політика дисципліни	<u>Академічна доброчесність.</u> Очікується, що роботи здобувачів будуть їх оригінальними міркуваннями. Відсутність покликань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших здобувачів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Списування під час практичних занять, підготовки до них, самостійної та контрольної роботи, екзамену заборонені (зокрема, з використанням мобільних пристроїв). Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмових роботах здобувачів та фактів списування є підставою для їх незарахування викладачем (незалежно від масштабів плагіату чи обману). Використання здобувачами вищої освіти в освітньому процесі інструментів ШІ чітко визначено «<u>Положенням про використання штучного інтелекту в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка</u>», введено в дію наказом в.о. ректора від 02 вересня 2026 р., № 144-ОД. URL: https://drive.google.com/file/d/1eDvHggbvZUYojWNwNwkIED66qGDPPpHrB/view Відвідування занять. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У

	будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися термінів виконання усіх видів робіт, передбачених курсом («Положення про організацію освітнього процесу в КПНУ імені Івана Огієнка» URL: https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view). Якщо здобувач не відпрацював пропущені навчальні заняття, не виправив оцінки 0, 1, 2, 3, отримані на навчальних заняттях, виконав завдання самостійної роботи та модульної контрольної роботи менше ніж на 60% від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, він вважається таким, що має академічну заборгованість за результатами поточного контролю. Пропущені заняття здобувач має відпрацювати. За відпрацьовані лекційні заняття оцінки не ставляться, за практичні заняття нараховуються бали середнього (4, 5, 6), достатнього (7, 8, 9) та високого рівня (10, 11, 12). Очікується, що здобувачі поступово відпрацьовуватимуть пропущені заняття й завершать цей процес вчасно (до останнього аудиторного заняття з дисципліни). Відпрацювання лекційного заняття передбачає знання здобувачем теоретичних питань плану. Відпрацювання пропущеного практичного заняття передбачає опанування теоретичних питань плану заняття. Очікується, що здобувачі не будуть запізнюватися на заняття, а мобільні телефони під час занять використовуватимуть лише з освітньою метою. Під час організації занять з використанням технологій дистанційного навчання очікується, що здобувач працюватиме на заняттях (з використанням платформ для відеоконференцій) з увімкненою вебкамерою. <u>Неформальна/інформальна освіта.</u> У випадку, якщо здобувач освіти отримав знання у неформальній та/або інформальній освіті, зарахування результатів навчання здійснюється згідно «Порядку визнання в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти (нова редакція)», зокрема, якщо їх тематика відповідає змісту навчальної дисципліни (окремій темі). URL: https://drive.google.com/file/d/19GCSM3y-K496gs8RQJp0mO9FjUJumB4T/view
Що будемо вивчати?	Метою викладання дисципліни є знайомство студентів із розуміння того, що собою являють такі предмети як хронологія, палеографія, нумізматику, метрологія, сфрагістика та ономастика.
Чому це треба вивчати?	Спеціальні дисципліни відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра дають історика різноманітні прийоми вивчення і використання джерела. Кожна із історичних дисциплін має свою специфіку, розробляє на своєму матеріалі теоретичні питання і методи, без освоєння яких студент-історик не може успішно оволодівати історичними знаннями, тим більше, що на сучасному етапі розвитку, під впливом швидкої диференціації та інтеграції дисциплін, переоцінок багатьох позицій минулого, шлях пізнання історії ускладнився. Час вимагає переосмислення багатьох уже відомих науці і осмислення нових раніше забутих чи прихованих від дослідника документів. В зв'язку з тим зростає роль і значення цього курсу.

Яких результатів можна досягнути?	Очікувані результати навчання з дисципліни: ПРН 01. Вміти застосувати знання з української мови за професійним спрямуванням на практиці. Застосувати знання з курсу історії стародавнього світу в професійній діяльності вчителя й інтегрувати його базові засади в історичних дослідженнях ПРН 09. Застосувати знання з курсів археологія, архівна та музейна справа, спеціальні історичні дисципліни у професійній діяльності. ПРН 19. Вміти використовувати у професійній діяльності спеціальну історичну і правознавчу термінологію, користуватися фаховою науковою літературою і джерелами.
Як можна використати набуті знання та уміння?	Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі освіти професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки: Загальні компетентності (ЗК). ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК 02. Здатність вчитися і бути сучасно навченим. ЗК 03. Здатність критично та креативно мислити, виявляти ініціативу і мотивувати людей та рухатися до спільної мети, а також навчатися протягом всього життя. ЗК 04. Здатність працювати в міжнародному контексті. ЗК 09. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності та досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. Спеціальні (фахові) компетентності спеціальності (СК): СК 03. Здатність застосовувати прикладні навички роботи з історичними джерелами. СК 06. Здатність до застосування в історичних дослідженнях базових знань з курсу археологія.
Зміст дисципліни	Історія виникнення й розвитку спеціальних історичних дисциплін. Способи виміру часу в первісному суспільстві. Юліанський і григоріанський календарі та методика перекладу дат. Предмет нумізматики і її завдання. Грошовий обіг в Україні. Міри в первісному суспільстві. Вимірювальні одиниці на українських землях. Історія розвитку письма в давніх цивілізаціях. Писемність у східних слов'ян. Розвиток кириличного письма. Зовнішні ознаки письмових пам'яток XV-XIX ст. Печатка як історичне джерело. Ономастика.
Методи навчання	Словесні, наочні методи: лекція, розповідь, пояснення, бесіда, дискусія, диспут, робота зі словниками, посібниками, дидактичними матеріалами та іншими джерелами інформації, робота з електронними публікаціями та матеріалами наукометричних баз даних, створення й демонстрування презентацій; технології дистанційного навчання.
Інформаційне забезпечення	Основна 1. Бондаренко Г. В. Спеціальні історичні дисципліни Навч.

- посібник. Луцьк, 2015. 420 с.
2. Горохівський П. І. Спеціальні історичні дисципліни Навчальний посібник. Умань: РВЦ «Софія», 2011. 305 с.
 3. Гуцал А. Ф. Давні календарі, міри, монети та письмо. Кам'янець-Подільський, Оіюм; 2006. 210 с.
 4. Історична наука: Термінологічний і понятійний довідник: Навчальний посібник. Київ, 2002. 320 с.
 5. Спеціальні історичні дисципліни: Навч. Посібник. [За ред. В.О.Замлинського, М.Ф. Дмитрієнко]. Київ: НКМ ВО, 1992. 350 с.
 6. Савчин М.С. Допоміжні історичні дисципліни. Дрогобич, 1995.
 7. Історичні дисципліни : довідник : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. [І.Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В.В. Томазов, М.Ф.Дмитрієнко та інші]. Київ. : Либідь, 2008. 520 с.
 8. Історична хронологія. Календарні системи світу: Навчальний посібник із спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. [Автор-укладач О.О.Тарасенко]. Київ: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2004.
 9. Яременко М. Спеціальні історичні дисципліни: Навчальний посібник. Київ, 2010. 267 с.

Додаткова

1. Булатов С. Антична нумізматики. Загальні проблеми античної нумізматики. Ч. І. Одеса. 2005.
2. Брайчевський М. Римська монета на території України. Київ: Вид-во АН УРСР, 1959.
3. Брайчевський М. Походження слов'янської писемності. Київ: КМ Академія, 1998.
4. Войцехівська І. Джерела історичної метрології : аналіз первісників та зіставлення даних. Спеціальні історичні дисципліни : питання теорії та методики. Вип. 11. Київ. 2004.
5. Герасименко Н. Наукові праці про європейські міри в Україні. Історіографічні дослідження в Україні : Збірник. наук. праць. 2016. Вип. 26.
6. Герасименко Н.О. З історії української метрології: міри об'єму збіжжя й меду. [Український історичний журнал](#). 2014. № 4.
7. Голиш Г. М. Основи нумізматики: Навчальний посібник. Черкаси: Черкаський ЦНТЕІ, 2002.
8. Гай-Нижник П. Запровадження гривні в УНР і емісійна політика уряду у 1918 р. Київська старовина. 2007. №2.
9. Гнатенко Л Кульбакіна С. "Славянская палеография". [Бібліотечний вісник](#). 2014. № 4.
11. Гаврилюк Н.О., Михальчишин І.Р. Деякі проблеми пам'яткоохоронної справи в Україні (охорона курганів). Археологія. Київ, 2008. №1.
12. Дорофєєва Н. Комаринська З. З історії грошей України. Київ: Національний банк України, Львівський банківський інститут, 2000.
13. Загребя М. Монети України 1992–2017 рр. Київ. 2018
14. Задорожнюк А.Б. Подільські печатки кінця XVIII – середини ХХ ст. Київ: Софія, 2010.

15. Зварич В., Шуст Р. Нумізматика: Довідник. Тернопіль, Львів: Львів держ. ун-т ім. І.Франка, 1998.
16. Ісаєвич. Я. Українське книговидавництво: витoki, розвиток, проблеми. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002.
17. Климишин І.А. Календар і хронологія. 5-те вид., доп. Івано-Франківськ. 2002.
20. Кучинко М.М. Археологія в навчально-виховному процесі в школі : методичні рекомендації по використанню археологічних матеріалів на уроках історії і в позакласній роботі. Луцьк : Волин. ін-т удосконалення вчителів, 1979.
18. Михайловський В. Історія, мова, географія: топоніми середньовічного Поділля. Київ: Темпора, 2021. 412 с.
19. Нечитайло, В. В. Михайлов С. Л. Каталог античних монет Скифії, Березани, Никонія, Тирі, Керкінитиди. Київ: Изд-во Київ, 2000.
20. Нечитайло В. В. Каталог монет українських князівств XIV – початок XV ст. 64 с. Київ. 2011 г.
21. Однороженко О. Державна і земельна геральдика і сфрагістика Війська Запорізького: Автореферат дис. канд. істор. н. Київ. 2003.
22. Огієнко І. І. Історія українського друкарства. Київ: Либідь, 1994.
23. Перехрест О.Г. Історична хронологія. Черкаси: Відлуння, 1999.
27. Петрик О. Історія монетарного розвитку в Україні. Вісник НБУ. 2007. № 1.
24. Перкун В. Українські сфрагістичні студії 1991–2008 рр.: Стан та перспективи досліджень. Український історичний журнал. 2010. № 1.
25. Фрис В. Історія кириличної рукописної книги в Україні X–XIII ст. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003.
26. Шологон Л. І. Спеціальні історичні дисципліни: мова та письмо. Конспекти лекційних занять. Івано-Франківськ, 2014.
27. Шуст Р. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні. Київ: Знання, 2007.

Інформаційні ресурси

1. Сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
 2. Сайт Національної Парламентської бібліотеки України URL: <http://www.nplu.kiev.ua/>
 3. Сайт Інституту історії України НАН України. URL: <http://history.org.ua/uk>
 4. Сайт Інституту археології НАН України. URL: <https://iananu.org.ua/pro-institut>
 5. Соціальна мережа для співпраці вчених Academia.edu. URL: <https://www.academia.edu/>
- Пошукова система вільного доступу Google academia. URL: <https://scholar.google.com.ua/>

Обсяг (години) та види занять	дисципліни	лекційні заняття (26 год.), практичні заняття (22 год.), самостійна робота (72 год.)
--	-------------------	--

Система оцінювання результатів навчання	Увесь навчальний курс оцінюється в 100 балів. В поточне оцінювання включається: практичні заняття – 20 балів, модульна контрольна робота – 30 балів, самостійна робота та індивідуальні навчально-дослідні завдання – 10 балів.			
	Поточний і модульний контроль – 100 балів			Сума балів
	Поточний контроль	МКР	Самостійна робота ІНДЗ	100
	20	30	10	
Критерії оцінювання знань, умінь, навичок студентів на навчальних заняттях	Оцінювання на практичних заняттях відбувається за 12-бальною системою відповідно до критеріїв визначених «Положенням про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка». Максимальний бал оцінки поточної успішності здобувачів вищої освіти на навчальних заняттях рівний 12.			
	1 бал: Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні». Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.			
	2 бали: Здобувач вищої освіти мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спроби розповісти суть заданого матеріалу, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні „так” чи „ні”. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.			
	3 бали: Здобувач вищої освіти намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі властивості; робить спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру; за допомогою викладача робить прості узагальнення. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.			
	4 бали: Здобувач вищої освіти володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний певною мірою відтворити його; орієнтується у поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.			
	5 балів: Здобувач вищої освіти знає половину навчального матеріалу, розуміє сутність навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; робить прості узагальнення але окремі висновки не логічні, не послідовні. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.			
	6 балів: Здобувач вищої освіти розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати події, ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання, користуватися додатковими джерелами. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.			
	7 балів: Здобувач вищої освіти правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими теоріями і фактами, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок; вміє самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовує термінологію; здатен скласти таблиці, схеми. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.			
	8 балів: Знання здобувачем вищої освіти досить повні, він достатньо вільно застосовує вивчений матеріал; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.			

	<i>9 балів:</i> Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим матеріалом, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить поняття, категорії, нормативні документи; формулює закони; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності. <i>10 балів:</i> Здобувач вищої освіти володіє глибокими і міцними знаннями; може визначати тенденції та суперечності різних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні тенденції, факти, явища, процеси; розв'язує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні явища, процеси. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності. <i>11 балів:</i> Здобувач вищої освіти володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний самостійно вивчити матеріал; оцінювати різноманітні явища, процеси; займає активну життєву позицію. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності. <i>12 балів:</i> Здобувач вищої освіти має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
Критерії оцінювання самостійної роботи та індивідуальних навчально-дослідних завдань	Контроль за самостійною роботою та ІНДЗ відбувається на консультаціях за 10-бальною системою оцінювання. Дозволяється захист питань самостійного опрацювання у формі колоквіуму (усно). Успішно виконана самостійна робота вважається, якщо студент отримав рейтинговий бал не менший 60% від загальної кількості балів, виділених на неї, тобто не менше як 6 балів. <i>10 балів</i> Зміст відповідей відповідає проблемам завдань; повнота розкриття завдань; розкриття ключових аспектів завдань. Виконані завдання чітко структуровані. Текст не містить граматичних помилок. Матеріал завдань представлено у повній та закінченій формі. <i>9 балів</i> Зміст відповідей відповідає проблемам завдань; зміст їх відповідає суті завдань, якісно і логічно розкритих у достатньо повній формі. Виконані завдання чітко структуровані, текст не містить граматичних помилок. Матеріал завдань представлено у повній та закінченій формі. <i>8 балів</i> Зміст відповідей відповідає проблемам завдань; зміст їх відповідає суті завдань, якісно і логічно розкритих але не завжди у достатньо повній формі. Виконані завдання чітко структуровані, текст не містить граматичних помилок. Матеріал завдань частково або не завжди закінчено. <i>7 балів</i> Зміст відповідей не зовсім відповідає суті визначеним завданням; відносно якісно і логічно розкритих але не завжди у достатньо повній формі; не повне розкриття ключових питань. Текст не містить граматичних помилок. Матеріал завдань частково або не завжди закінчено. <i>6 балів</i> Зміст відповідей не зовсім відповідає суті визначеним завданням; відносно якісно і логічно розкритих але не завжди у

	достатньо повній формі; не повне розкриття ключових питань; не усі питання опрацьовано. У тексті зустрічаються граматичні помилки та неточності. Матеріал завдань частковий або не завжди закінчений. <i>5-0 балів (не зараховано)</i> Студент допускає грубі помилки при виконанні роботи. Не розуміє сутність її виконання. Не може розкрити та обґрунтувати поставлені питання. Студент не здатен захистити виконані завдання.
Оцінювання модульної контрольної роботи	Після вивчення усього матеріалу здобувачі вищої освіти пишуть модульну контрольну роботу. Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі (у вигляді відповідей на три питання). До її написання допускаються усі студенти. Здобувачі вищої освіти, які за результатами виконання модульних контрольних робіт отримали рейтинговий бал менший 60% від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для виконання або не виконали завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою. Модульна контрольна робота складається із 3 питань теоретичного характеру та 2 тестового. Перші 3 оцінюються по 8, тестові у 3 бали: 3 дисципліни здобувачі пишуть одну модульну контрольну роботу.
Поточний контроль	Усне опитування, письмовий експрес-контроль, виступи здобувачів при обговоренні питань практичного заняття, виконання аналітичних завдань
Підсумковий контроль	Екзамен
Локація	Згідно з розкладом (https://kpnu.edu.ua/rozklad-zaniat/)